

УДК 355.233.22:351.74

О. А. МОРГУНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2259-3620>;

О. А. ЯРЕЩЕНКО,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2475-7572>

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИМУСУ

Проаналізовано дидактичні принципи, які покладені в основу організації підготовки майбутніх працівників Національної поліції України до застосування заходів поліцейського примусу. Підкреслено значущість чіткого дотримування дидактичних принципів, на яких засновано навчання майбутніх поліцейських відповідних рухових дій, для досягнення високої якості навчання, гарантування в подальшому стабільно високих результатів в ході законного застосування фізичної сили проти правопорушників, самозахисту та успішного виконання професійно-службових завдань.

Ключові слова: вищі заклади освіти системи МВС України, заходи поліцейського примусу, дидактичні принципи, рухові дії, рухова програма.

Актуальність проблеми. Навчально-тренувальні заняття та самостійна робота із фізичної підготовки – невід’ємна частина професійної підготовки в закладах вищої освіти системи МВС України. Високий рівень фізичній підготовленості до несення служби та бездоганного виконання професійно-службових обов’язків повинний супроводжувати

кожного працівника Національної поліції протягом його професійного життя. На нашу думку, виняткове значення в процесі професійної фізичної підготовки майбутніх поліцейських має навчання їх руховим діям, особливо в ході законного застосування фізичної сили проти правопорушників.

Ціль дослідження: довести значущість чіткого дотримання дидактичних принципів в процесі організації навчання майбутніх поліцейських відповідним руховим діям заради успішного застосування заходів поліцейського примусу проти правопорушників, самозахисту та бездоганного виконання професійно-службових завдань.

Виклад основного матеріалу. Навчання тим чи іншим руховим діям базується на дидактичних принципах, які являють собою основоположні закономірності навчального процесу і складають методичний базис спортивної педагогіки [1, с. 56]. Добре відомо, що рухові дії представляють собою способи вирішення різноманітних рухових завдань (наприклад, фізичних вправ, виконання прийомів боротьби, нанесення ударів руками або ногами). Але, якщо завдання складне та вимагає виконання декількох окремих взаємопов'язаних рухових завдань, то спосіб їх вирішення (виконання тієї чи іншої рухової дії) має складну структуру, яка включає до себе відповідну кількість операцій, кожна з яких повинна бути об'єктом окремого розучування [2, с. 95].

Зокрема Л. П. Матвеев, характеризуючи процес навчання руховим діям виокремлює три етапи: етап початкового розучування дії, етап поглибленого розучування дії, а також етап результатуючої обробки даної дії. Головне завдання початкового розучування полягає у створенні у тих, хто навчається, вірних уявлень про техніку фізичних вправ, що створюються переважно на основі зорової та слухової інформації. Формування способу рухових дій здійснюється наочними (натуральний показ вправ, демонстрація кінограм та ін.) та словесними (опис, розповідь) методами. При цьому, в якості зразкової моделі використовується техніка рухів висококваліфікованих спортсменів [3, с. 16].

Досвід занять з курсантами в Харківському національному університеті внутрішніх справ доводить ефективність наступних методів навчання та вдосконалення технічних дій щодо виконання рухових завдань. До них відносимо:

- 1) наочний;
- 2) словесний;
- 3) повторний;
- 4) практичний (метод цілісної фізичної вправи);
- 5) роздрібно-конструктивної фізичної вправи;
- 6) ідеомоторне моделювання фізичної вправи;
- 7) використання ТЗН;
- 8) термінова технічна інформація щодо параметрів рухової дії;
- 9) змагальний.

Кожний з вище перелічених методів не в змозі сам по собі повністю забезпечити швидке та ефективне навчання техніці рухових дій. Ось чому в процесі навчально-тренувальних занять з майбутніми поліцейськими дані методи повинні застосовуватися послідовно, доповнюючи один одного. Наприклад, пояснення та показ зразкового виконання фізичної вправи.

В ході навчання поліцейських застосуванню фізичної сили проти правопорушників та вивчення прийомів їх затримання (техніка самозахисту) необхідно додержуватися дидактичних принципів. До дидактичних принципів навчання фізичній підготовці відносяться наступні:

- 1) активності (енергійного виконання поставлених навчальних завдань, пізнавальної діяльності);
- 2) свідомості (є одним з провідних, оскільки темпи навчання майбутніх поліцейських залежать від розуміння ними завдань і закономірностей навчально-тренувального процесу, мотивованого відношення до виконання поставлених навчальних завдань);
- 3) наочності (тобто спрямованого на створення чіткого уявлення про техніку рухових дій);

4) доступності (вимагає відповідності навчально-тренувального навантаження, засвоєння фізичних вмінь можливостям тих, хто займається);

5) індивідуалізації (набуває провідного значення на етапі поглибленого розучування професійних рухових дій та обумовлений різним рівнем психологічної, фізичної, технічної підготовленості курсантів. У процесі навчально-тренувальних занять необхідно уникати узагальнених модельних характеристик, оскільки для кожної рухової дії людини існує лише одна біомеханічно-раціональна форма рухів, що забезпечує максимальне використання її рухових можливостей);

6) систематичності (тісно пов'язаний із закономірностями відновлювальних процесів, а також руховою пам'яттю майбутніх поліцейських: занадто маленькі інтервали відпочинку призводять до швидкого втомлення і появи рухових помилок, занадто великі – до ослаблення вивчених вмінь);

7) послідовності (передбачає вірну черговість формування різних елементів рухових дій, що вивчаються; оволодіння правильною технікою застосування заходів поліцейського примусу);

8) поступовості (передбачає перехід від засвоєння тими, хто навчається, найпростіших елементів рухових дій, до засвоєння все більш і більш складніших);

9) міцності (тривалості) засвоєних вмінь і навичок (передбачає розвиток здатності тих, хто навчається, до адаптації техніки рухів до умов професійно-службової діяльності на довготривалий термін; вдосконалення рухових дій при цьому йде в напрямку підвищення їх надійності, сталості до зовнішніх і внутрішніх завад або перешкод).

Всі перераховані вище дидактичні принципи навчання відображають окремі закономірності єдиного педагогічного процесу, що визначає необхідність їх комплексного використання у відповідності до специфіки застосування поліцейськими заходів фізичної сили та з урахуванням етапів навчально-тренувальних занять. Лише чітке дотримання вказаних дидактичних принципів гарантує високу якість засвоєння відповідних вмінь і навичок майбутніми поліцейськими.

В процесі навчання поліцейських тактиці самозахисту при виконанні ними професійно-службових завдань застосовується загальноприйнята методика, що включає до себе вивчення та виконання восьми специфічних завдань [4, с. 3]:

1) опанування стійок, переміщень, дистанцій;

2) застосування заходів поліцейського примусу (фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї);

3) супроводження при співпраці або при пасивному спротиві;

4) застосування фізичної сили;

5) поверхнева перевірка та надягання кайданків;

6) застосування спеціальних засобів (гумового кийка);

7) захист від нападу правопорушника;

8) примусове усунення від керування транспортним засобом.

Під час формування цілісної рухової дії в контексті вирішення кожного з восьми навчальних завдань, велике значення мають точність і швидкість рухів, технічність виконання дій. Невірно засвоєння майбутніми поліцейськими на початковому етапі навчання найпростіших, базових рухових дій (наприклад, виведення з рівноваги, ухилення з лінії атаки, важелі тощо) у подальшому виправити складно, що може привести до непоправних наслідків для їх життя та здоров'я.

Ефективність засвоєння техніки самозахисту визначається спроможністю поліцейських до аналізу м'язових відчуттів, рівнем розвитку перцептивних властивостей тіла, сенсорного сприйняття в цілому.

Разом з тим, практичний досвід свідчить, що спираючись на власні відчуття, поліцейські допускають значні помилки в оцінці кінематичних і динамічних характеристик рухових дій. Такі помилки можуть бути узагальнені на трьох рівнях:

1) біомеханічні (помилкове виконання рухових дій; неузгодженість окремих рухів; невірна послідовність операцій, які входять у структуру дії тощо);

2) фізіологічні (ірадіація нервових процесів; негативний перенос раніш засвоєної дії; неправильно сформована рухова навичка; втома; хворобливий стан тощо);

3) психолого-педагогічні (нерозуміння курсантами сутності рухових дій, що вивчаються; недостатній розвиток спеціальних координаційних здібностей, невпевненість, страх).

Висновки. На основі правильного і повного використання дидактичних принципів охарактеризованих нами в ході проведення систематичних навчально-тренувальних занять з курсантами із оволодіння вміннями застосування поліцейського примусу у тих, хто навчається, формується сенсорне сприйняття та точна пам'ять відтворення рухових дій (рухова програма), яку можна представити у вигляді набору інструкцій. При цьому рухова програма починає формуватися вже на самих ранніх стадіях навчання техніки рухів, що засвоюються курсантами. На подальших етапах, із постійним удосконаленням, рухова програма представляє собою повний набір інструкцій, чітке дотримання яких в процесі відтворення (реалізації) засвоєних вмінь і навичок забезпечує стабільно високі результати у професійно-службовій діяльності поліцейських [5].

Зауважимо, що при цьому надійність результатів виконання заходів поліцейського примусу у різних умовах оперативно-тактичної обстановки багато в чому залежить від здатності поліцейських до ефективної саморегуляції рухів. При цьому якість техніки може і повинна бути покращена за рахунок ідеомоторного моделювання даної системи рухів (їх алгоритмів), а також оптимізації її основних параметрів, контролю навчально-тренувальних і, особливо, змагальних навантажень. Саме удосконалення сенсорного сприйняття значно покращує відтворення техніки рухових дій, що використовуються в ході застосування заходів поліцейського примусу.

Вдосконалення техніки рухових дій поліцейських є найважливішим компонентом навчально-тренувального процесу, яке здійснюється протягом усієї професійно-службової діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Бизин В. П., Колomoец В. Н., Чертановский П. Н. Дидактические принципы обучения двигательным действиям // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств : зб. тез VII міжнар. наук.-метод. конф. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. Вип. 7. С. 56–58.

2. Германов Г. Н. Тренировочное (двигательное) задание – структурно-функциональная единица спортивно-педагогического процесса (теоретико-методический аспект проблемы). *Теория и практика физической культуры*. 2011. № 5. С. 94–99.

3. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методологические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры) : учеб. для ин-тов физ. культуры. М. : Физкультура и спорт, 1991. 543 с.

4. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України : метод. рек. / уклад.: Бортник С. М., Моргунов О. А., Артем'єв В. О., Хомко І. Г. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2 ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : Вид-во ХНУВС, 2017. 136 с.

5. Ярещенко О. А. Реалізація дидактичних принципів у процесі індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки правоохоронців МВС України // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств : зб. тез V (Інтернет) наук.-метод. конф. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. Вип. 5. С. 205–208.

Надійшла до редколегії 24.04.2018